

הערות הקוראים

הערות הקוראים על גיליון י"ד

הערות הקוראים

הערה על מאמרו של הרב יעקב אהרן סקוצילס "בעניין אם מותר לקנות פת פלטר כשנוח יותר לקנותו מפת ישראל" (עמוד רמ"ט)

ראיתי במאמרו של הרב יעקב אהרן סקוצילס בעניין פת פלטר, שהביא מפוסקי אשכנז מדורות האחרונים (ובתוכם מרן בעל שבט הלוי) "שיש לכל ירא שמים להחמיר במשך כל השנה" כהש"ך ודלא כהרמ"א. ולכ' היה לו להביא מאידך גיסא את דברי מרן בעל אג"מ (יו"ד ח"ב סי' לג) ש"נוהגין להתיר אף במקום שפת ישראל מצוי כהי"א שהביא הרמ"א בסימן קי"ב סעיף ב' ומשמע שפוסק כן".

בברכה

יוסף פיית

הערה על מאמרו של הרב נריה אור "מקום פאות הראש" (עמוד רנ"ו)

ישנן משמעויות שונות בלשונות רש"י עד היכן מקום הפאות, דבמכות (כ"א). הגדיר היכן מתחילות פאות הזקן, שמעליהן פאות הראש: "פרק ראשון של זקן היינו תחת האוזן מקום שלחי התחתון יוצא משם ושם נקרא פאה...", ועוד כתב: "אחד למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ששם מתחלת הזקן" - דמלשונות "מתפרד" "שלחי התחתון יוצא" לכאורה ברור שהכוונה היא לפרק של הלחי אלא שגם כתב שתחילת פאת הזקן היא תחת האוזן. ויש שיישבו שכוונתו לתחת נקב האוזן ולא לאליה, או שמירי רק לגבי פאות הזקן ולא לגבי פאות הראש, או שכוונתו לא לבליטת העצם אלא להתרחבות רוחב הזקן שבד"כ תחת האוזן. אמנם כשרש"י כתב לגבי פאות הראש ברור שכוונתו למקום חיבור העצמות בצד האוזן "דשתי פאות יש לו לראש, שהראש כשתי חתיכות מקום השיער חתיכה אחת ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת, ומתחברות זו עם זו בצד האוזן מלפניו מקום שלועזין

האוצר ♦ גיליון ט"ז

טנפל"א ושם נקרא פאה ששם סוף הראש מקום חיבור הפרקים", וכן בשבועות (ב'): "ופאה לשון סוף וקצה... מקום חיבור הגלגולת עם הלחי והן מקום הצדעין". וכן הוא בלשון המאירי (מכות י"ג): "...מקומות שמתחבר בהם עצם הגלגולת שבו השער עם הלחי העליון שבו הפנים והאזנים שהם הבליטות שעל האזנים... לחי העליון הוא צד הלחי שמן הפה ולמעלה, ומקום בליטתו הוא סמוך לאזן כנגד הנקב מצד הפנים".

וכן הוכיח הרב זלמן קורן שליט"א מלשון המשנה (נגעים י"ט): "איזה הוא זקן - מן הפרק של לחי עד פיקה של גגרת" - שלשון זו מעידה על המפרק, וממה שפשוט שהמקומות ששער גדל אצל ילד לפני שזקנו מתחיל לצמוח - רק הם בכלל פאות הראש, וכידוע שער זה נמשך רק עד המפרק, וכן רואים אצל מי שצבע שער ראשו שונה מצבע זקנו, וממה שראיתי אצל חולה ל"ע שנשרו שערות ראשו אולם זקנו נשאר - מקום החיבור הוא במפרק ולא בתחתית האוזן. ואף שבמשנה בנגעים מוכח שמקום סוף הראש הוא במפרק, אולם באותה משנה גם מבואר שאין מקום בשערות הפנים שאינו לא זקן ולא ראש, "הראש והזקן שאין דבר אחר מפסיק ביניהם..." - וממילא פשוט שמה שאינו ראש הרי הוא זקן, וכן פשוט שמה שאינו זקן הרי הוא ראש. וממילא כשנחזור לדייק את דברי רש"י בכמה מקומות, שמשמעותם הפשוטה היא שהזקן מסתיים מתחת לאוזן במקום שמתרחב - הרי שמעל זה הוא הראש, דלא כמשמעות הפשוטה של משנתנו, ואף שהיה מקום לומר שהשטח שבין הראש לזקן אמנם נחשב זקן אלא שאין חייבים על גילוחו בתער - אלא שאין זה מסתבר שהרי החיוב הוא על מקום הפאות, דהיינו על גילוח הקצוות, ומה לך יותר קצוות מזה, והשיב לי הרב קורן: "...איני בא להחליט אם ניתן לדחוק ברש"י את הדברים או שבאמת על פי המבנה שיש לנו בראש אכן אין לנו דרך ליישב את הדברים בעולם הזה".

ראיתי ביוסף אומץ לחיד"א בדיני פאות שכתב: "קודם שזכינו לקדושת ספר כוונות בת"ל נהגתי השיעור עד נקב האוזן, כי מלישנא דגמרא המשוה צדעיו לאחריו אזנו משמע לי שהוא שיעור זה".

בקונטרס 'מגד גבעות עולם' הביא בשם האג"מ זצ"ל שמיקום פאות הראש תלוי במקום שצמחו שערותיו בהיותו נער.

בברכה

יואל שילה

הערות על מאמרו של הרב יחיאל מאיר "הנהגות וזכרונות

ממורנו הגר"ש אויערבאך זללה"ה" (עמוד שפ"ז)

חלק שאלות בהלכה

אות א'. (על השאלה, האם המזכיר לשון "עצרת" בשבועות יוצא יד"ח). לפענ"ד כיון וכך הוא בלשון חכמים, והכוונה ברורה, בדיעבד נראה שיוצא. [הרב משה מרדכי אייכנשטיין].

אות ג'. עי' במה שהאריך בזה בשו"ת יביע אומר ח"א סימן ל"ד. [משה ב.].

אות ד'. המעיר: רצה לטעון דאין בורר בסכינים וכו' כיון שלמחר יחזור ויערבם, וקשה הרי באוכלין ג"כ אינו תיקון גמור כי הולך לאכלם ולכלותם, ועכ"פ אם ביום השבת יתקיימו כך בודאי תיקן בזה. [הרב דוד אריה שלזינגר].

המחבר: החילוק בין אוכל לכלים ומשחקים ברור מאוד, האוכל בא לגמר תיקונו כאשר נברר, ועתה ראוי הוא לאכילה ולייעודו הסופי, בשונה ממשחקים וכלים שמתקיימים לעולם, והברירה אינה מתקנת את עצמותם, אלא רק מכשירה אותם לשימוש חד פעמי מסויים, ועוד מעט הכל יתערבב שוב. ואחר זמן שדיברתי על זה עם רבינו זללה"ה, הראה לי גיסי ר"י זימרמן שכ"כ בשו"ת מהרש"ג (ח"א לז), וכתב שמרוב פשיטותו אי"צ לזה ראייה מהראשונים.

אות ה'. הרמ"א (יו"ד סי' שפה ס"א) כתב: "ויש מקילין האידנא בשאלת שלום האבל לאחר ל', ואין טעם להם, אם לא שיחלקו לומר שזה מה שאנו נוהגים לא מקרי שאלת שלום שבימיהם". ובאליה רבה (סי' תקנד סקכ"א) כתב שכוונת הרמ"א ל'צפרא דמארי טב' דנהיגי האידנא דלא מקרי שאילת שלום. וכן העלה בשו"ת באר משה (ח"ד סימן קו) שמותר לומר לאבל 'בוקר טוב' ו'ערב טוב'. וכ"כ בשו"ת

האוצר ♦ גיליון ט"ז

ישכיל עבדי (ח"ו יו"ד סי' תעד) והובאו הדברים בחזון עובדיה (אבילות ח"ב עמוד רמח).
[משה ב.].

אות ו'. המעיר: מש"כ שהורה לו, שמחוייב מדין חינוך - להאכיל תינוק בן שנה מצה בפסח. לכאורה צ"ע טובא, דהלא אינו בר דעת כלל, והכיצד אפשר לחנכו?
[הרב משה מרדכי אייכנשטיין].

המחבר: אינו נכון כלל, והרי שמאי הזקן סיכך על גבי תינוק ממש, ובריש חגיגה נחלקו ב"ש וב"ה בשיעור חיוב חינוך לגבי עלייה לרגל, ואף לב"ה כל שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית חייב, ואף שתינוקות בני שנתיים וחצי יכולים ללכת דרך זו כשנותנים יד לאביהם, ואף שאינם ברי דעת, ועכ"פ בדברי הרמב"ם מפורש שכיון שיכול לאכול כזית פת חייב, וזה ודאי כאשר אינו בר דעת. ומכל הדברים האלה מוכח דלא כמו שטועים שחושבים שדין חינוך הוא בכדי להשפיע על ה'מודעות' של הקטן, אלא הענין בזה הוא חינוכו במצוות מלשון 'חינוך המזבח', והיינו שצריך לחנוך אותו במצוות אף קודם היותו לאיש, ויש להאריך בזה ואכמ"ל [והראוני שכ"כ הרב חו"ב (שבת כד, ז) וז"ל: "שיעור הגיע לחינוך אינו תלוי לעולם בדעתו להבין ענין מצוה זו, דהא קטן שיכול לאכול פת הוא עדיין משולל הבנה לגמרי כדאמרין דזורק אגוז ונוטל צרור. ואפשר דמצוות מחודשות לא רמינן על תינוקות עד שיבינו, אבל מצוות שהם בדברים שעושים בלא"ה כגון אכילה והליכה, מחייבין להו אף קודם שיעור זה, דכי היכי דאוכל שאר פת יאכל מצה"].

המעיר: אני מסכים שאכן זה משמע ברמב"ם, ואני מסכים שחינוך הוא כמו חינוך המזבח, ומ"מ לכא' כל עוד שאין לו כלל דעת לא הוי חינוך הילד אלא כעין חינוך חפץ דומם, ואין הוא שייך למצוות חינוך (אף להגדרה זו). בנוגע לדעת שמאי הזקן יתכן ששם הוא איסור ספיה, קטן שיכול לעלות לירושלים יתכן שכבר יש בו איזה דעת.

אות ח'. המעיר: גם לולי הטעם שהחליפה אינה מכסה את הלב אין צריך לקרעה, שהרי פסק השו"ע (יו"ד סי' שמ ס"י) שאין קורעים את הבגד העליון. [משה ב.].

המחבר: עי"ש ברמ"א שכתב שכן נוהגים לקרוע, וכפי המנהג היום, שהרי כל הדין שאפרקסותו אין קורעים עליה הוא מחמת שאינו בגד כ"כ, ובזה נחלקו

הפירושים אם זה בגד הסמוך לבשר העשוי לזיעה, או אם הוא בגד חיצוני העשוי לצניעות, ונראה שהוא יותר כעין מעיל שמעל החליפה, אבל בגד העשוי לכבוד כעין חליפות שלנו פשוט שצריך לקרוע, אם לא נדון בזה לפטור משום שאינו מכסה את ליבו.

אות ט'. המעיר: כתב ששאל את הגר"ש למה אין חיוב תשמיש בסוכה שהוא דבר המחייב דירה. לענ"ד יש ליישב בפשיטות שהוא דבר שאינו מצרכי הגוף.

המחבר: אינו מיישב, שהרי הגדר אינו צרכי הגוף אלא צורת דירה.

אות י'. המעיר: לא הבנתי למה גרע אינו מודה בעירוב מגוי. ומה שהביא משו"ת משכנות יעקב להוכיח מעיר נינוה לא זכיתי להבין, דהרי כתיב שהיתה גדולה "לאלקים" א"כ ודאי יש בזה איזה כוונה ולא מפני כמות האנשים, וכן בפרשת נח ציינה הכתוב שהיא עיר הגדולה, וכמו שמצינו אצל נהר פרת שנקרא גדול מפני שכינתה של ארץ ישראל, וכמות אנשים שהיו בירושלים אפשר לידע ממה שמבואר במדרשים בזמן החורבן. [הרב דוד אריה שלזינגר].

המחבר: אינו מודה בעירוב גרע מגוי, משום שלגוי מועיל שכירות גרועה משום שאין דירתו דירה, ולישראל שאינו מודה בעירוב שדירתו דירה, אין מועיל אלא שכירות מעולה, ואף זה לא מהני לד' הרבה ראשונים ועי' בזה בשו"ע (שפ, ג), ובט"ז שם (סק"ב) ובחזו"א (סי' פ"ב עד סק"ו, ובסי' פ"ז סק"ג).

והראיה מנינוה במקומה, ומה שכ' 'לאלוהים' אינו מעלה ואינו מוריד, שהרי ביאר הכתוב שהיא גדולה בכך שיש בה יותר משנים עשר ריבוא ולא בענין אחר. ולגבי כמות האנשים שהיו בירושלים, א"א כלל לדעת מהמדרשים הנ"ל שהרי לפי"ז היו בירושלים כמה מליארדים, הרבה יותר ממה שיש היום בכל העולם, ופשוט ואיצ"ל שזה אחד מהרבה מקומות שדיברו חכמים בדרך גוזמא, ואם המקרא דיבר בג' מקומות בלשון הבאי כ"ש חכמים.

ואגב אודיע צערי לרבים שנפלה טעות במקלדתי, ובמילה האחרונה בקטע זה כתבתי בטעות 'ס"ר', וצ"ל 'רה"ר', והיא ט"ס גדולה שיכול לצאת ממנה כמה שיבושים.

אות י"ב. המעיר: כתב ששאל אם מקום שהרבים מתקבצים שם לאיזה צורך ואינו מקום מעבר והילוך הוא רה"ר. והשיב, שמסתבר להקל. ואני לא אאמין שיצא כן מפי קדשו כי הוא גמרא מפורשת בשבת ו. איזו היא רה"ר סרטיא ופלטיא גדולה ופירש רש"י פלטיא רחבה של עיר ששם מתקבצים לסחורה והובא בטושו"ע.

המחבר: לא נעלם ממני [וק"ו בן בנו של אלף ק"ו ממנו זללה"ה] דברי הגמ' ורש"י על פלטיא, וכששאלתי הייתי שם בסוגיא, יש חילוק בין פלטיא שהוא מקום שמתקבצים רבים לסחורה והולכים ממקום למקום, ומדוכן זה לדוכן אחר, משא"כ מקום שמתקבצים לאכילה לדוגמא וכל אחד יושב במקומו ואוכל, או מקום שנעמדים שם לתפילה וכו', בזה מסתבר מאוד שאי"ז רה"ר, ויש לי בזה כמה ראיות, ואחת מהן היא מה שמבואר בשבת ז., שקרן זוית הסמוכה לרה"ר לא ניחא תשמישתא, ולכא' אם מקום שרבים נמצאים שם לא להילוך גם נקרא רה"ר, הרי ודאי ניחא תשמישא, שעוצרים שם לפוש או לעשות דברים אחרים.

אות י"ג. המעיר: שאל על מים שהורתחו כ"צ לשתייה ורוצה להרתיחם עוד לצורך פיסטור. במציאות הוא להיפך שהפסטור הוא קודם אבל לשתייה כ"צ הוא הרתחה ממש שכן הדרך להרתיח כששותים תה וכדו'.

המחבר: אכן פיסטור רגיל הוא בכ 65 מעלות, אך יש פיסטור עיקור שהוא ב 140 מעלות, ועל זה אני שאלתי, יתכן שהיה צריך להדגיש זאת [ז"ל ויקיפדיה: "תהליך קיצוני יותר הוא "אולטרה פסטור" או עיקור (UHT). תהליך זה מתבצע על ידי חימום לטמפרטורה של 140 מעלות צלזיוס למשך שתי שניות. תוצאת התהליך קרויה חלב עמיד. חלב זה סטרילי לחלוטין ולפיכך יכול להחזיק מעמד תקופה ארוכה מאד גם ללא שמירה בקירור כל עוד אריזתו לא נפתחה"].

אות י"ד. (אודות כניסה בתפילין לביה"כ להטלת מים), כן ראיתיו גם, וכן ראיתי למורי הגר"ש דבליצקי יבל"ח. [הרב משה מרדכי אייכנשטיין].

אות ט"ז. המעיר: כתב שפסק הגר"ש שדם בתולים מועט כשפשוף של פצע בביאה שניה אינו אוסר. על פניו זה נשמע חידוש מבהיל.

המחבר: אדייק יותר, הנידון אינו על מעט דם בתולים, שזה פשיטא שאסור, דמה לי מעט מה לי הרבה, אלא כאשר כבר יצא הדם בתולים בביאה ראשונה או שניה,

אלא שנשאר פצע שכאשר נוגעים בו או בשעת תשמיש מוציא דם, וכאן יש לשאול אם דם זה שנמצא בפצע שבדפני הנרתיק, אנו מגדירים אותו כדם מכה או כדם בתולים. ולי הקטן נראה בענ"ד פשיטא שזה דם מכה, וכי אם יפתח שם עוד שנה זה גם יהיה דם בתולים, עתה אין לך אלא מכה בנרתיק המוציאה דם [וע"ע רא"ש נדה (י, א) שכתב שטעם הגזירה משום שחתן יצרו תוקפו, ושמא אף שיהיה דם מן המקור יתלה שהוא דם מכה, וגם שהוא דבר שמסור לכל, על כן החמירו בו יותר מדם מכה, עי"ש, וגם לפי"ז יתכן שאין להחמיר בזה לאחר שאי"ז אלא במצב של 'פצע'. וע"ע בתשו' הרשב"א (ז, קסא) שהביא הב"י (קצג): "אף על גב דאין לך מכה גדולה מזו לא תלינן בה כדתלינן בעלמא במכה... דבבתולה יש להחמיר לפי שאינה אלא לשעה ופעם אחת", וקצת משמע שאי"ז גזירה אלא לפ"א או לזמן שהבתולים קיימים. וע"ע במאמרו של הרב יואל קטן אסיא נו (תשנ"ו עמ' 43) ומה שכתב שם בשם הרב נויבירט זצ"ל [ועוד], ומתחילה כשכתבתי הדברים היה בזכרוני שכך אף הוא אמר לי, אמנם באמת לאחר ששמעתי שאין זו ההוראה המקובלת, חזרתי להסתפק בדבריו שלא רק זה היה טעמו, אלא אף פרטים אחרים שהיו במקרה ובצורת הצגת השאלה, שאכ"מ, על כן אבקש לפרסם שלא ללמוד מהוראה זו [יתר על מה שכתבתי בתחילה שלא לסמוך על הדברים למעשה], היות וקשה לי לשחזר עתה את דבריו המדויקים שאמר לי בהיותי חתן צעיר.

אות י"ז. המעיר: כתב שהגר"ש תמה על מה שפסק השו"ע דין עו"ב והוא רק דעת הרשב"א. היא טענת הגר"ז הידועה, אך הכותב לא דייק וטענת הגר"ז אינה על עצם דין עו"ב שהוא סוגיא מפורשת, אלא על חיוב פרישה בעו"ב, ויש להאריך בזה ואכ"מ.

המחבר: כמוכן הדברים ידועים לי, ולא כתבתי אלא על דין הפרישה, ופשוט לכל קורא שזו היא הכוונה.

חלק זכרונות ועובדות

אות כד. לאחר פירסום המאמר היו כמה שלא הבינו כשורה, וסברו שבאתי לקרר ענין הצבא היפך דעת רבינו זללה"ה, אמנם ח"ו וח"ו, ולא התכוונתי אלא לדבר הפשוט שעל אף התנגדותו העזה ומלחמתו בשילוב חרדים בצבא, בכל זאת כאשר

האוצר ♦ גיליון ט"ז

היה צריך להתייחס לאדם הפרטי לגופו, התייחס אליו במלוא החביבות, ולא כאלו שסוברים שמחמת מאבק זה יש לנו לראות כל חייל כפושע שמנסה לחלן את הציבור החרדי. ופשוט. [המחבר].

אות ל"א. (אודות המכוונים כוונת הרש"ש בתפילה) עיין מ"ב ריש סימן צ"ח, וז"ל: "ואל יכוין האדם בשמות ויחודים רק יתפלל כפשוטו להבין הדברים בכונת הלב אם לא מי שהוא בא בסוד ד' ויודע לכוין ביה בלבא ורעותא ודחילו דאל"ה ח"ו מקלקל בזה הרבה עיין מ"א בשם הזוהר ובתשובת רש"ל סימן צ"ח כתב באורך והעיד על הר"ש שאמר אחרי שלמד סתרי הקבלה שהוא מתפלל כתינוק בן יומו. ועיין בפני יהושע ר"פ א"ע שכתב דאלו הכונות המבוארים כאן בשו"ע א"א לכוין בשעת התפלה רק קודם ובתפלה צריך לכוין פירוש המלות עי"ש". [הרב דוד אריה שלזינגר].

אות לה. לאחר פרסום המאמר, היו ששאלו אותי שודאי לא הורה כך [לשלוח לזילברמן], שהרי הם שמעו ממנו דברים הפוכים. אמנם ודאי קשה להניח שכך היה אכן עושה, ומסתבר שאמר את הדברים כאיזה בחינה של מעלה, ולא יותר, והייתי בטוח שכך יובנו הדברים, בפרט על רקע מה שכתבתי אח"כ שאמר לאאמו"ר. [המחבר].

